

залежать від внутрішньокультурних та міжкультурних зв'язків.

Використана література:

1. Латишна Д. І. Педагогіка міжкультурного спілкування / Д. І. Латишна. – М. : Гардаріка, 2004. – 320 с.
2. Тхоржевський Д. О. Система виховання національної самосвідомості учнів загальноосвітніх шкіл / Д. О. Тхоржевський. – К., 1999. – 296 с.
3. Auernheimer G.: Einrührung in die interkulturelle Erziehung / G Auernheimer. – Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1990. – 232 s.
4. Aurelio P.: Zukunftschanse Lernen. Club of Rome: Bericht für die 80er Jahre / P.Aurelio. – Wien: Goldmann, 1981. – 154 s.
5. Baur R.: Interkulturelle Erziehung und Zweisprachigkeit. Band 15 der Reihe Interkulturelle Erziehung in Praxis und Theorie / R. Baur. – Baltmannsweiler : Schneider Hohengehren, 1992. – 198 s.
6. Borrelli M.: Interkulturelle Pädagogik. Positionen – Kontroversen – Perspektiven. Band 4 der Reihe Interkulturelle Erziehung in Praxis und Theorie / M. Borrelli. – Baltmannswetler: Schneider Hohengehren, 1986. – 329 s.
7. Bruck P.: Inlerkulturelle Entwicklung und Konfliktlösung. In: Luger Kurt u.a.: Dialog der Kulturen / P.Bruck. – Wien: Österreichischer Kunst – und Kulltirverlag, 1994. – 467 s.
8. Eberhard I., Knobloch P.: Life. Ideen und Materialien für interkulturelles Lernen / I. Eberhard, P. Knobloch. – Hrsg. von der BMWAG: München, 1997. – 296 s.

ХАЛО З., ВОЛОШАНСКАЯ И. Опыт Германии относительно межкультурного воспитания и его реализация в отечественном учебно – воспитательном процессе.

В статье проанализированы особенности межкультурного воспитания в Германии. Указано на возможности внедрения опыта Германии относительно межкультурного воспитания в современный отечественный учебный – воспитательный процесс.

Ключевые слова: межкультурное воспитание, ментальность, культура, менталитет Германии, учеба.

KHALO Z., VOLOSHANSKA I. Germany experience in intercultural education and its realization in domestic teaching and educational process

The article deals with intercultural education in Germany. It is indicated to the possibility to introduce German experience of intercultural education into modern domestic educational process.

Keywords: intercultural education, mentality, culture mentality of Germany, study, educational process.

**Чогут Н. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова**

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ
ДОЦІЛЬНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РОЛЬОВИХ ІГОР
НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ**

В статті аналізуються теоретичні основи дослідження рольових ігор, доцільність їх використання на за заняттях з англійської мови, а також навчальні і виховні можливості рольової гри.

Ключові слова: рольова гра, комунікативна компетенція, англійська мова, навчальні можливості, виховні можливості, спілкування.

Комунікативний підхід до навчання іноземним мовам є сьогодні методичним стандартом. Реалізація комунікативного підходу означає, що формування іншомовних мовленнєвих навичок і умінь відбувається шляхом і завдяки здійсненню студентом іншомовної мовленнєвої діяльності, а процес навчання іноземної мови будується адекватно реальному процесу мовленнєвого спілкування [2].

Комунікативний підхід зумовлює цілі, принципи, зміст і методи навчання іноземних мов, а методи навчання, у свою чергу, реалізуються в методичних прийомах. Одним з найбільш ефективних і доцільних прийомів при роботі зі студентами є рольова гра, яка розглядається в цій роботі.

Рольова гра – простий і природний спосіб пізнання людиною навколишньої дійсності, найбільш доступний шлях до оволодіння знаннями, уміннями, навичками. Необхідність раціональної побудови, організації і застосування рольових ігор у процесі навчання і виховання студентів засобами іноземної мови вимагає ретельного і детального вивчення цього питання.

Досягнення високого рівня комунікативної компетенції в англійській мові, не знаходячись серед її носіїв, справа дуже важка. Тому важливою задачею викладача є створення на уроці іноземної мови реальних і уявлених ситуацій спілкування, використовуючи для цього різні прийоми роботи. Одним з таких прийомів є рольова гра. Саме цим і визначається актуальність даної статті.

Мета статті полягає у розкритті значення рольової гри на парі з іноземної мови не тільки як засобу оптимізації і стимуляції процесу навчання, але і як важливого аспекту психологічного комфорту і зняття розумової перенапруги студентів.

Цю проблему досліджували як вітчизняні так і зарубіжні вчені. Серед робіт вітчизняних дослідників своєю повнотою виокремлюються роботи Е. А. Аргустанянц, а також цим питанням займались О. А. Колесникова, Г. М. Фролова, А. В. Шадрин. Серед зарубіжних вчених слід відзначити J.-C. Schwerdtfeger, H. Rosenbusch, M. Knight.

Гра поряд із працею й навчанням – один з основних видів діяльності людини, дивний феномен нашого існування. Гра як феномен культури навчає, виховує, розвиває, соціалізує, розважає, дає відпочинок, вносячи в зміст дозвілля нескінченні сюжети і теми.

По визначенню Г. К. Селевко, “гра – це вид діяльності в умовах ситуацій, спрямованих на відтворення і засвоєння суспільного досвіду, у якому складається й удосконалюється самоврядування поведінням ” [4].

У людській практиці рольова гра виконує такі функції [5]:

- розважальну (це основна функція гри – розважити, надихнути, розбудити інтерес);
- комунікативну: освоєння діалектики спілкування;
- самореалізації в грі як полігоні людської практики;
- терапевтична: подолання різних труднощів, що виникають в інших видах життєдіяльності;
- діагностичну: виявлення відхилень від нормативної поведінки, самопізнання в процесі гри;
- функцію корекції: внесення позитивних змін у структуру особистісних показників;
- міжнаціональної комунікації: засвоєння єдиних для всіх людей соціально-культурних цінностей;
- соціалізації: включення в систему суспільних відносин, засвоєння норм суспільства.

По визначенню Д. Б. Ельконіна рольові ігри мають чотири головні риси [6]:

- вільна розвиваюча діяльність, що починається лише за бажанням дитини, заради задоволення від самого процесу діяльності (процедурне задоволення);
- творчий, значною мірою імпровізаційний, дуже активний характер цієї діяльності (“поле творчості”);
- емоційна піднесеність діяльності, емоційна напруга;
- наявність прямих чи непрямих правил, що відбивають зміст гри, логічну послідовність її розвитку.

У структуру рольової гри як *діяльності* органічно входить з'ясування мети, планування, реалізація мети, а також аналіз результатів, у яких особистість цілком реалізує себе як суб'єкт. Мотивація ігрової діяльності забезпечується її добровільністю, можливостями вибору й елементами змагальності, задоволення потреби в самоствердженні, самореалізації.

У структуру гри як *процесу* входять: а) ролі, узяті на себе граючими; б) ігрові дії як засіб реалізації цих ролей; в) ігрове вживання предметів, тобто заміщення реальних речей ігровими, умовними; г) реальні відносини між граючими; д) сюжет (зміст) – область дійсності, умовно відтворена в грі.

Значення рольової гри неможливо вичерпати й оцінити розважально-рекреативними можливостями. У тім і складається її феномен, що, будучи розвагою, відпочинком, вона здатна перерости в навчання, у творчість, у терапію, у модель типу людських відносин і проявів у праці.

Сюжетно-рольові ігри створюються самими студентами. Вони розрізняються по змісту (відображення побуту, взаємовідносин на роботі, громадське життя); по організації, кількості учасників (індивідуальні, групові, колективні); по виду (ігри, сюжет яких вигадують самі студенти, ігри-

драматизації – розігрування оповідань і уривків з творів англійських та американських письменників).

Ідея використання рольової поведінки на уроці одержала підкріплення з боку теорії ролей, розробленої соціологами і соціопсихологами. Соціальне середовище, у якій людина живе, виступає стосовно неї як первинна соціалізація. У ній вона поступово засвоює соціальний досвід, зафіксований у мові. Природно, що при оволодінні іноземною мовою як засобом спілкування необхідно відтворити умови, подібні до умов, що існують при оволодінні рідною мовою. У цьому зв'язку соціологи говорять про вторинну соціалізацію, що імітує першу. Соціальні ролі в рамках вторинної соціалізації носять штучний, умовний характер. Міра умовності може бути різною: перевтілення в реальних людей, у літературних персонажів, у героїв фільмів тощо. Елемент умовності і перевтілення присутній в усіх різновидах рольової гри.

Психологами, Л. С. Виготським, Д. Б. Ельконіним, встановлено, що в рольовій грі насамперед розвивається уява, увага й образне мислення людей, закладається здатність оперувати образами дійсності, що, у свою чергу, створює основу для подальшого переходу до складних форм творчої діяльності [1]. Крім того, розвиток уяви важливий сам по собі, адже без нього неможлива навіть найпростіша людська діяльність.

Рольова гра має значні навчальні і виховні можливості на парі з іноземної мови. Ladousse G. P. відзначає, що рольова гра має великі навчальні можливості [7]:

1) Рольову гру можна розцінювати як саму точну модель спілкування. Вона наслідує дійсність в її найбільш істотних рисах. У рольовій грі, як і в житті, мовна і немовна поведінка партнерів переплітається найтіснішим чином. Наприклад, розігрується ситуація “В крамниці”. Вранці покупець входить в крамницю. Ввічливо замовляє продукти: “Мені, будь ласка, хліб, молоко, борошно та кілограм цукру...” Дійсність – крамниця, у до якої входить покупець, час і місце дії складають фон, на якому відбувається мовленнєвий вчинок (звертання продавця), тобто здійснюється функція мови як засобу спілкування.

2) Рольова гра має великі можливості мотиваційно-спонукального плану. Спілкування, як відомо, немислимо без мотиву. Однак у навчальних умовах не просто викликати мотив до висловлення. Труднощі полягають у тому, що викладач повинен намалювати ситуацію таким чином, щоб виникла атмосфера, що викликає у студентів внутрішню потребу у вираженні думок. В умовах іншомовного спілкування важливо, однак, щоб студенти змогли виразити те, що їм хочеться сказати. Мовне забезпечення (словниковий і граматичний матеріал, навички в користуванні ними) часто заслоняють саму мету – спілкування і від учнів і від учителів. На заняттях переважають висловлювання, викликані до життя директивно: “Розкажи про свого

товариша”, “Розкажи про свою родину”, тому що викладачу хочеться перевірити, як студенти вміють комбінувати відповідний мовний матеріал. Мотив же, яким керуються при цьому самі студенти, лежить за межами мови: їм важливо відповісти вірно. Положення змінюється, якщо студенти залучені до рольової гри. Точно визначені “запропоновані обставини” створюють загальне спонукальне тло, а конкретна роль дає йому суб’єктивний мотив. Наприклад, розігрується сцена в фітнес-центрі. Один із студентів вже є членом цього центру, але захотів привести із собою товариша. Тренер пояснює, що вільних місць вже немає, тому що група укомплектована. Таким чином студент має переконати тренера, що його товариш обов’язково має потрапити до цього центру і вмовляє тренера. Сама ситуація диктує лінію мовленнєвої поведінки.

3) Рольова гра придатна для кожного виду роботи з мовою: у ході рольової гри використовуються різноманітні граматичні структури, інтонаційні моделі, значний обсяг лексичного матеріалу. Велика роль приділяється невідповідній мові студентів. У цьому плані рольова гра може перевершити можливості будь-якої іншої парної і групової діяльності. Рольова гра тренує студентів говорити в будь-якій ситуації на будь-яку тему.

4) Рольова гра припускає посилення особистісної причетності до всього, що відбувається. Студент входить у ситуацію, хоча і не через своє “Я”, але через “Я” відповідної ролі. Рольова гра постачає соромливих, невпевнених у собі студентів “маскою”, за якою вони можуть сховатися. Значна частина людей має величезні труднощі, коли основний опір у навчанні робиться на їх безпосередній досвід. У рольовій грі такі студенти отримують “звільнення”, оскільки їхня особистість не порушена, їм не потрібно розкриватися. Коли студенти приймають роль, то вони грають її у визначеній ситуації. У цій ситуації немає глядачів. Тобто відсутній ризик невдалого акту комунікації реального світу. Діяльність не загрожує особистості людини, зміцнює її впевненість у собі.

5) Рольова гра сприяє розширенню асоціативної бази при засвоєнні мовного матеріалу. Наприклад, репліка “Have you done your homework?”, що часто сприймається механічно, здобуває значимість у рольовій грі. Студент, що грає роль батька, звертається до співрозмовника, що виконує роль недбайливого сина, з питанням, що виражає докір, обурення і навіть погрозу. Емоція, що супроводжує тепер цю репліку, додає їй природну однозначність, встановлюючи прямі зв’язки із ситуацією і створюючи сприятливі умови для запам’ятовування.

6) Рольова гра сприяє формуванню навчального співробітництва і партнерства, адже виконання етюдів припускає охоплення групи студентів (рольова гра будується не тільки на основі діалогу, але і полілогу), які повинні злагоджено взаємодіяти. При розподілі ролей варто враховувати як мовні,

так і “акторські ” можливості студентів, доручаючи одним більш вербальні, іншим – пантомімні ролі, третіх же призначаючи на ролі “суфлерів”, даючи їм право підказувати на основі тексту. Практично весь навчальний час у рольовій грі відведено на мовленнєву практику, при цьому не тільки студент, що говорить, але і слухаючий максимально активний, тому що він повинен зрозуміти і запам'ятати репліку партнера, співвіднести її із ситуацією, визначити наскільки вона релевантна ситуації і задачі спілкування, і правильно відреагувати на репліку. Ігри позитивно впливають на формування пізнавальних інтересів студентів, сприяють усвідомленому освоєнню іноземної мови. Всі активно працюють, допомагають один одному, уважно слухають своїх товаришів; викладач лише керує навчальною діяльністю.

7) Рольова гра приємна для студентів. Як тільки вони починають розуміти, що саме від них вимагається, вони з задоволенням дають волю своїй уяві. А оскільки це заняття їм подобається, навчальний матеріал засвоюється набагато ефективніше.

8) У ході рольової гри студенти, хоча й в елементарній формі, знайомляться з технологією театру. Викладач повинен піклуватися про простий реквізит.

Якщо ж педагог вважає своєю задачею не тільки навчити іноземній мові, але і виховати, то рольова гра – це саме той прийом, за допомогою якого можна скласти об'єктивну думку про загальну обстановку в групі. Викладач відмовляється від своєї традиційної ролі контролера і керівника, і атмосфера в групі залежить у більшій мірі від самих студентів. Ризик “злитися” із групою і втратити об'єктивність оцінки зводиться для викладача до мінімуму. Хто лідирує в групі, хто є аутсайдером, який загальний настрій? Відповіді на ці питання можна одержати, спостерігаючи за ходом рольової гри.

Істотною перевагою рольової гри перед іншими формами навчання є стовідсоткова зайнятість студентів, а також концентрація уваги учасників протягом усієї гри. Таким чином, рольова гра має великі можливості в практичному, освітньому і виховному відношеннях, вона сприяє кращому засвоєнню морально-етичних норм спілкування.

Цінність гри полягає в тому, що саме у ній студенти вступають у різноманітні контакти між собою за особистою ініціативою, будують свої взаємостосунки в значній мірі самостійно, а також легко засвоюють великий об'єм нової лексики.

Використана література:

1. *Виготський Л. С.* Педагогічна психологія. – М. : Педагогіка, 1991. – С. 232.
2. *Грицюк Л. Ф.* Рольова гра – засіб мотивації іншомовного мовлення на старших курсах // Методика викладання іноземних мов. – Випуск 18. – Київ, 1989. – С. 69-71.

3. *Капітанчук Т. В.* Рольова гра як резерв підвищення якості та ефективності навчання іноземних мов // Англійська мова та література. – 2003. – № 31. – С. 2-7.
4. *Селевко Г. К.* Современные образовательные технологии : учебное пособие. – М. : Народное образование, 1998. – 231 с.
5. *Сиденко А.* Ігровий підхід у навчанні // Народна освіта. – 2000. – № 8. – С. 135.
6. *Эльконин Д. Б.* Психология обучения младшего школьника. – М. : Просвещение, 1974. – 345 с.
7. *Ladousse G. P.* Role Play. Oxford English Resource Books for Teachers Series edited by Alan Maley. Oxford: Oxford University Press, 1987. – 214 p.

Чогут Н.В. Психолого-педагогическое обоснование целесообразности использования ролевых игр на занятиях по английскому языку

В статье анализируются теоретические основы исследования ролевых игр, целесообразность их использования на занятиях по английскому языку, а также учебные и воспитательные возможности ролевой игры.

Ключевые слова: ролевая игра, коммуникативная компетенция, английский язык, учебные возможности, воспитательные возможности, общение.

CHOGUT N. V. Psychological and pedagogical rationale for expediency of using role-plays in english classes

The article presents the theoretical foundations of the role plays researches, their expediency of using in English classes and training and educational opportunities of role-playing.

Keywords: role-playing game, communicative competence, English language, learning opportunities, educational opportunities, communication.

Щеголєва Т. Л.

Національна академія Державної прикордонної служби України

ДИСЦИПЛІНИ ГУМАНІТАРНОГО ЦИКЛУ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ

Необхідність формування професійної культури майбутніх офіцерів-прикордонників зумовлена зростаючими вимогами до рівня їх загальнокультурної, спеціальної підготовки; зміною освітніх парадигм, які фіксують перехід від масово-репродуктивних форм і методів викладання до індивідуально-творчих; підготовкою майбутніх фахівців до професійного, компетентного входження до ринку праці, потребами у постійній професійній самоосвіті і самовихованні. Завдання Національної академії Державної прикордонної служби України – це формування офіцерів-прикордонників як фахівців і як людей високої професійної культури.

Ключові слова: дисципліни гуманітарного циклу, професійна підготовка майбутніх офіцерів-прикордонників, професійна культура, інтегративна навчально-пізнавальна діяльність.

Сьогодні зросла потреба у висококваліфікованих спеціалістах, які володіють професійною культурою, тому оволодіння знаннями гуманітарних дисциплін стало важливою складовою професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників. Головним напрямком на шляху вирішення заданої проблеми може бути інтегрування гуманітарних